

KCSE 2023 TOP PREDICTION MASTER CYCLE 2

Cheti cha Kuhitimu Kisomo cha Sekondari

102/3

KISWAHILI – FASIHI

KARATASI YA 3

Muda: Saa 2½

Jina: Nambari: Darasa :

Maagizo

- Andika jina lako, nambari ya usajili, darasa, sahihi na tarehe katika nafasi ulizoachiwa hapo juu.
- Jibu maswali **manne** pekee.
- Swali la kwanza ni la **lazima**.
- Maswali hayo mengine matatu yachaguliwe kutoka sehemu Tatu zilizobaki Riwaya, Tamthilia na ushairi.
- Unaweza jibu maswali **mawili** kutoka sehemu moja.
- Maswali yote ni sharti yaandikwe kwa lugha ya Kiswahili.

Kwa matumizi ya mtahini pekee

SWALI	UPEO	ALAMA
1	20	
	20	
	20	
	20	
JUMLA	80	

SEHEMU A: FASIHI SIMULIZI

1. SWALI LA KWANZA (LAZIMA)

Zamani sana Sungura na Fisi walikuwa marafiki wa kufa kuzikana. Mjuku wangu sijui kama umewahi kuuwazia urafiki wa aina hii, ule wa mmoja wao akijikwaa dole anayehisi uchungu wenyewe ni mwenzake.

Siku moja walialikwa karamuni na Tumbili. Marafiki hawa walialifikiana waandamane asubuhi na mapema. Hata hivyo, Fisi alipofika nyumbani kwake moyo wake ulimrai. "Ndugu, wewe unajua mambo ya akutanguliaye chanoni hukuzidi tonge na atanguliaye kisimani hunywa maji maenge? Itakuwaje umngojee Sungura na hali

kimo chake ndicho hicho? Hata akafika amechelewa atakula shibe yake, wewe unahitaji kutwa nzima kulijaza tumbo lako kuza. Wewe jihimu mapema, huyu mwenzako atakufuata."

Asubuhi na mapema Fisi alishika tariki ... guu mosi, guu pili... guu mosi, guu pili ... hadi kwa Tumbili Harufu nzuri ya mapochopocho ilihanikiza hewa; harufu ambayo ilimfanya Fisi kucheza midomo yake hivi na mate kudondoka ndo ndo ndo! Fisi alifika karamuni na kuchukua nafasi katika viti vya mbele asije akapitwa na chochote.

Nyuma kule Sungura alipitia kwa Fisi lakini hakumpata.

"Lo, kiumbe huyu!" Sungura alimwuliza Fisi kimoyomoyo, "utaacha lini tabia hii ya usaliti?" "Lazima nikukomeshe!"

Sungura alipofika karamuni alikaa kule nyuma akiwazia la kufanya. Fisi ambaye hakuwa na mwao na yaliyokuwa akilini mwa Sungura alimwendea na kumwambia. "Ndugu yangu, mtu huhifadhi akipatacho. Sijui kama nitawahi kuambulia shibe ya aina hii. Je, waonaje tukichukua baadhi ya vyakula hivi tupeleke nyumbani?"

Sungura alimwambia. "Hamna haja kujidhalilisha. Njia mufti ya kuhakikisha hutaona njaa tena ni kuhifadhi kilicho tumboni. Basi nitatumia ujuzi wangu wa utabibu kukusaidia kukitunza chakula tumboni. Fisi alikubali haraka.

Fisi alilia kwa maumivu makali lakini alipofikiria kuhusu kile chakula slivumilia huku mwili mzima unamtetema. Sungura alikamilisha mpango wake na kutwaa tabasamu la ushindi.

Basi mjukuu wangu, Sungura aliutwaa uzi na sindano ambayo alikuwa kahifadhi kwenye kijaluba akaanza kuupitisha ule uzi polepole kwenye msamba wa fisi. Fisi alilia kwa maumivu makali lakini alipofikiria kuhusu kile chakula alivumilia huku mwili mzima unatetema. Sungura alikamilisha mpango wake na kutwaa tabasamu la ushindi.

Baada ya muda, Fisi alirejea kubugia sahani za vyakula na mifupa bila kufanya nadhari. Polepole, maumbile yalianza kudai haki, naye akatanabahi kwamba Sungura alikuwa kamnyima uwezo wa kuyatosheleza maumbile haja. Aliangaza macho huku na kule, asimwone Sungura. Alijikokota mithili ya ng'ombe anayechungulia kaburi hadi kwa Sungura.

Alimsihi Sungura amwondolee udhia huu lakini Sungura alikataa katakata, akamwambia "Jikune ujipatapo." Na kweli Fisi alijikuna ajipatapo. Kabla Sungura hajafumba jicho, alisikia kilio cha kite, kisha mpasuko mkubwa Sungura aliangua cheko kubwa la stihizai na kumsukuma Fisi kutoka nyumbani kwake huku amefunika mianzi yake ya pua kwa viganja. Huo ukawa mwisho wa urafiki wa Sungura na Fisi. Tangu wakati huo, Fisi yumo mbioni kumtafuta Sungura iii amwadhibu.

Hadithi yangu imeishia hapo. Naomba ng'ombe wangu wafaidi nyasi za kijani na wako wafe kwa kiangazi.

MASWALI

- (i) Hii ni hadithi ya aina gani? Toa sababu. (alama 2)
- (ii) Tambua anayesimuliwa hadithi hii. (alama 1)
- (iii) Je, fomyula ya mwisho ina umuhimu gani kwenye hadithi hii? (alama 3)
- (iv) Fafanua mbinu zozote *kumi* za lugha zilizotumiwa kwenye hadithi. (alama 10)

(v)Taja sababu zinazofanya fasihi simulizi kufifia. (alama 4)

SEHEMU B: RIWAYA

CHOZI LA HERI (Assumpta K. Matei)

2. SWALI LA PILI

- (a) Eleza ufaafu wa anwani **Chozi la Heri** kwa kutolea hoja nane. (alama 8)
- (b) **“Hii ni baraka kutoka kwa Mwenyezi Mungu. Mungu amenifidia yule mwanangu aliyekufa”**
 - (i) Eleza muktadha wa dondoo. (alama 4)
 - (ii) Tambua sifa ya mnenaji inayoonekana kwenye dondoo. (alama 1)
 - (iii) Watoto ni viumbe wenye changamoto nyingi. Fafanua ukweli wa kauli hii kwa kurejelea riwaya hii. (alama 7)

3. SWALI LA TATU

Soma kifungu hiki kisha ujibu maswali yanayofuata.

“Ni kweli asemavyo Tila,” Ridhaa anayarudia maneno haya akilini, “mustakabali wa ukuaji wetu kiuchumi uligonga mwamba wakati sheria ya mkoloni ilipompa Mzungu kibali cha kumiliki mashamba katika sehemu zilizotoa mazao mengi. Ukengeushi wa ardhi ukatiliwa muhuri, umilikaji wa ardhi na Waafrika katika sehemu hizi ukapigwa marufuku; si mashamba ya chai, si ya kahawa ... yote yakapata wenyeji wageni ... dau la Mwafrika likagonga jabali. Waafrika, akiwemo baba, Mzee Msubili, walilazimika kuwa, ama vibarua katika mashamba yaliyokuwa yao, au maskwota ambao maisha yao yalitegemea utashi wa Mzungu. Waafrika waliobahatika kuwa na makao yao binafsi walipata sehemu ambazo hazingeweza kutoa mazao yenyewe; na bila shaka hali yao iliweza kutabirika; kuvyazwa kwa tabaka la wakulima wadogowadogo, maskini, wasio na ardhi. Nadhani unaweza kukisia hali ilivyokuwa kwa familia nyingi za Kiafrika. Kama vile Mzee Msubili alivyokuwa akisema, jamii yetu iligeuka kuwa hazina kuu ya wafanyakazi ambamo Wazungu wangeamua kuchukua vibarua kupalilia mazao yao. Vijulanga vilinyakuliwa kwa lazima kutoka kwenye susu zao, hata vifua havijapanuka, vinapelekwa katika maeneo mbalimbali nchini kufanya kazi.”

“Hadi sasa hali hii haijabadilika, nakubaliana na Tila,” Ridhaa alijiambia. “Ama hii ndiyo ile wanayoiita, *Historical Injustice?*” Ridhaa alimuuliza Tila mawazoni.

MASWALI

- (a) Changanua mtindo kwenye dondoo. (alama 10)
- (b) Jadili sifa zozote **kumi** za Mhusika Ridhaa kwenye riwaya. (alama 10)

SEHEMU C: USHAIRI

4. SWALI LA NNE

Soma shairi hili kisha ujibu maswali yanayofuata

Mwanangu, wenye dhambi vishawishi, vikejeli

Mwanangu, katu wasikushawishi, binkuli
Mwanangu, aushi nayo uishi, kama mwali
Mwanangu sikubali!

Mwanangu, sherati sikuperembe, kakubali
Mwanangu, usiwache wakubembe, kwa sali,
Mwanangu, mithili yao mapembe, ya fahali
Mwanangu sikubali!

Mwanangu, wajeuri siwe nao, ni shubili
Mwanangu usifwate njia zao, pita mbali
Mwanangu, ujeuri sera yao, mazohali,
Mwanangu sikubali!

Mwanangu, waongo usiwasifu, kulihali
Mwanangu, uongo ubatilifu, si amali
Mwanangu, ndimi zao hazikifu, si manzili
Mwanangu sikubali!

Mwanangu, wafisadi siwe nao, kemikali
Mwanangu, tamaa ndo utu wao, si Injili
Mwanangu, wahepe kila uchao, kiakili
Mwanangu sikubali!

Mwanangu, wote walio wabaya, wanadhili
Mwanangu, usije ukawapeya, ikibali
Mwanangu, katika hino duniya, kaa mbali
Mwanangu sikubali!

(J. Kiponda)

- a. Fafanua mambo **sita** ambayo yanaweza kuzorotesha maadili ya anayelengwa na shairi hili. (alama 6)
- b. Bainisha tamathali **mbili** za usemi zilizotumiwa katika shairi hili (alama 2)
- c. Andika aina **mbili** za urudiaji zilizotumiwa katika shairi hili. (alama 2)
- d. Ainisha shairi hili kwa kuzingatia vigezo vifuatavyo: (alama 4)
 - i. idadi ya vipande katika mishororo.
 - ii. mpangilio wa maneno katika mishororo
 - iii. idadi ya mizani katika mishororo.
 - iv. mpangilio wa vina katika beti.
- e. Andika aina **mbili** za uhuru wa kishairi zilizotumiwa katika shairi hili. (alama 2)
- f. Andika ubeti wa **tano** kwa lugha ya nathari. (alama 4)

5. SWALI LA TANO

A. Mazrui: Chembe Cha Moyo

Soma shairi lifuatalo kisha ujibu maswali.

Nimeyaandika maneno haya

Kwa niaba ya:

Mamilioni wasio malazi

wabebao vifurushi vilivyo wazi

wazungukao barabarani bila mavazi

...milki yao ya maisha.

Kwa niaba ya:

Maelfu wanouawa bila haki

wiki baada ya wiki

leo sumu au spaki

leo kamba au bunduki

na kwa wale wanosubiri kunyongwa.

Kwa niaba ya:

Vijana walio mitaani

wale mayatima wa maskini

wazungukao mapipani

kila pembe mjini

kuokota sumu kutia tumboni

kujiua bila kujua

ili kupata kuishi.

Kwa niaba ya:

Wakongwe wasio jiweza

walao chakula kilichooza

wachukua choo wakijipakaza

polepole waki jiangamiza

katika vyumba vyao

baridi na giza

kwa sababu hawana watazama

wala wauguza.

Kwa niaba ya:

Waishi na nyingi hofu

kwa sababu ya madawa tifutifu

yatiwayo vyakulani yakitufanya wafu

Bila ya mtu kuona

kama kwamba sote tu vipofu,

Na kwa niaba yetu sote;
Tuliofungwa vifungoni, duniani
Tuliosukumwa kingoni, maishani
Tuliopokonywa maoni, machoni
Tuliotiliwa sumu, malishoni
Tuliodidimizwa kinyesini
ili 'maendeleo'
yaendeleo kwenda njiani
huku yakitema machicha ya roho zetu.

MASWALI

- a) "Shairi hili linakatisha tamaa." Thibitisha kauli hii kwa kutoa mifano saba kutoka kwenye shairi. (alama 7)
- b) Fafanua umuhimu wa ama mbili za urudiaji zilizotumiwa katika shairi hili. (alama 4)
- c) Bainisha vipengele vifuatavyo vya kimtindo katika shairi hili. (alama 3)
 - (i) tasfida
 - (ii) kinaya
 - (iii) tashihisi
- d) Eleza kwa kutoa mfano, mbinu moja ambayo mshairi ametumia kutosheleza mahitaji ya kiarudhi katika ubeti wa tano. (alama 2)
- e) Andika ubeti wa pill kwa lugha ya nathari. (alama 2)
- f) Bainisha nafsineni katika shairi hili. (alama 2)

SEHEMU D: TAMTHILIA

BEMBEA YA MAISHA (Timothy Arege)

6. SWALI LA SITA

Tambua mandhari yoyote manne na umuhimu wake katika Tamthilia hii.(alama 20)

7. SWALI LA SABA

“Eti la alama! My foot! Eti ameshuka nafasi darasani lakini anapandisha alama...”

- a) Weka dondoo hili katika muktadha wake. (alama 4)
- b) Eleza maudhui yanayojitokeza katika dondoo hili.(alama2)
- c) Jadili sifa sita za mnenaji.(alama 6)
- d) Tathmini umuhimu wa mneneji katika Tamthilia.(alama 8)

HUU NDIO UKURASA WA MWISHO ULIOPIGWA CHAPA

KISWAHILI - FASIFI